



ORCADIAN DELIGHT

INNEHÅLL	
Förord	sid 2
Provningsupplägg	sid 2
Föredrag Orkney	sid 3-9
Whiskies	sid 10-11
Glasunderlägg etc	sid 12-13

Orcadian Delight

Whiskyspots provningsprogram är en möjlighet för den lokala whiskyklubben att arrangera högkvalitativa whiskyprovningar med liten förberedelsetid och arbetsinsats. All research är gjord, från historik till produktionsmetoder. Ett batteri whiskeys har valts ut och beskrivs smakmässigt av mig. Mina noteringar är högst personliga och är till för att inspirera till egna tolkningar: fältet är fritt! Välj och vraka ur materialet och sätt ihop en oförglömlig whisky-afton. Gå på djupet eller skumma på ytan.

Speyside svarar för merparten av skotsk maltwhisky. Regionen levererar 'fyllnings-

material' till all blended Scotch. Maltwhiskyn är helt eller närapå rökfri. Ur den stora mängden träder ett tiotal whiskies fram. The Glenlivet må räknas som en av de allra främsta, all whisky inräknad. Det här är berättelsen om en av whiskyvärldens mest firade whiskies. Misshandlad under Seagram-eran går Glenlivet nu en ny vår till mötes. Det är dags att återupprätta ett förlorat renommé. I kölvattnet följer Aberlour som lyfte sin image på 1980-talet peppad av grannen Macallan. Idag en maltwhisky i absolut världsklass när den får till det.

--Henrik Aflodal, Whiskyspot.com

Förslag till provningsupplägg:

1. PROVNINGENS SYFTE

Hälsa alla välkomna och berätta om kvällen. Syftet är tredelat:

- Lära känna Highland Park på djupet
- Förstå fenomenet Highland Park, en av samtidens stjärnwhiskies
- Hitta en eller flera favoritwhiskeys

2. PROVNINGSMODELLER

STAFETT-PROVNING

Ett par personer läser in sig på materialet och håller varsitt anförande. Mellan varje föredrag provas en whisky. Kvällen avslutas med omröstning varpå bästa whisky koras.

FÖREDRAG >> PROVNING

En provningsledare läser in sig på materialet och håller ett föredrag. Därefter serveras

whiskyn och provningsledaren leder provningen. Kvällen avslutas med omröstning varpå bästa whisky koras.

GRUPP-PROVNING

Dela in sällskapet i grupper om 4-6 personer och tilldela varje grupp en whisky. Gruppledaren har läst in sig på ett avsnitt i materialet. Provningen startar med att varje grupp provar sin whisky och tillsammans beskriver den. Efter 20 minuter redovisar första gruppen sitt resultat. Gruppledaren håller sitt anförande, varpå någon ur gruppen leder provningen (samtidigt delas gruppens whisky ut till de andra). Därefter tar nästa grupp vid och presenterar sin whisky. Kvällen avslutas med omröstning. Gruppen vars whisky vinner premieras med valfritt pris (kanske en whisky).

1. Vikingaön Orkney

ORKNEY ligger strax norr om skotska fastlandet, utkastad i havet likt en kungakrona. I över trehundra år styrdes faktiskt öriket av vikingarna som befolkade Orkney på 1100-talet. År 1468 fick James III av Skottland öarna i bröllopsgåva av danske Kung Kristian då han äktade dennes dotter. Banden med Skottland är alltså inte så starka och gäliska referenser saknas. Den 17:e maj firas till och med den norska nationaldagen! Å andra sidan bränner man varje år ett vikingaskepp för att rusigt hämnas de oförrätter Orkney-borna utsattes för av våra förfäder.

Orkney består av inte mindre än 70 små öar bebodda av 20 000 invånare. Orkneys två destillerier (Highland Park och Scapa) ligger på den största ön, kallad fastlandet av öborna. Orkney-borna ser sig själva som bönder med båtar (till skillnad mot Shetlandsfolket som kallar sig fiskare med bondgårdar). Nötkött och mejeriprodukter från Orkney har gott rykte i Skottland, liksom whiskyn.

Highland park backas upp till fulla av ägaren Highland Distilleries och firar ett storslaget segertåg världen över. Med flaggan i topp skeppas årligen 62 000 lådor (750 000 flaskor) maltwhisky till ett 50-tal länder. Nio av tio är 12-åringen, nummer 16 på topplistan över maltwhisky.



Få har något att anföra emot Highland Park. Det är en skimrande malt i världsklass, mjukt saftig smak med pirrande rök och sävlig ek i refrängen. Omtyckt och prisad av såväl experter som konsumenter.

Betydligt knackigare går det för Scapa. Gömd och glömd av sin ägare Allied Domecq. Taffatt marknadsförd som 12-åring i skuggan av mytiske Laphroaig, en rökig sälle som sätter ribban högt för Scapa som ju är helt rökfri, ovanligt för en öwhisky. Modularad utan rök för att attrahera blenders är Scapa en alldeles förträfflig 'dram', lätt i tonen, ytterst sofistikerad och nyanserad. Men nu står destilleriet stilla, understundom stegar Highland Park-teamet över för att göra lite whisky på uppdrag av Allied, mest för att mota spindlar och rost. Tänk så olika livsöden.



Orkney har spelat en viktig roll i båda världskrigen. 1919 motades hela den besegrade tyska flottan in i Scapa Flow-bukten. Där feltolkade den tyske amiralen en order från sina egna och sänkte alla sina 74 skepp, de flesta bärgades, men sju ligger kvar till gästande sportdykarens stora lycka. Under andra världskriget stationerades 60 000 man på Orkney och Highland Park släcktes ner. Mäskkaren uppläts åt närbelägna trupper och användes som jättelika badkar. HMS Royal Oak sänktes av en tysk ubåt i Scapa Flow inte långt från Hobbister Hill, där destilleriet än idag hämtar sin torv.

2. Lönnbrännaren Magnus Jönsson – präst och potentat

ORKNEY var på 1700-talet ett ökänt smugglarnäste. Stromness som slog igen 1928 minner om gamla tider. Destilleriet låg strax väster om Highland Park och spottade ut lika litet som dagens Edradour (Skottlands minsta destilleri). En av pannorna, en märkligt formad satt pjäs, var arvegods från en gammal lönnbrännare. Destilleriet bytte med tiden namn till Man of Hoy (Orkney-buteljering från independent bottler Blackadder).



Highland Park började sitt liv som illegalt näste på 1790-talet. Grundare var prästen Magnus Eunson (Jönsson), aktiv lönnbrännare. Kyrkomannen brukade gömma whiskykaggar i

sakristian för att undgå upptäckt av myndigheterna. Vid ett tillfälle, då ett uppbåd närmade sig kyrkan gömde Eunson med mannarwhiskyn i en tom kista som sveptes i vit klädnad. När männen stormade in i kyrkan knäböjde församlingen bedjande runt kistan och mumlade 'smittkoppor, smittkoppor'. Besökarna slog till hastig reträtt!



Highland Park ligger vackert med utsikt över innanhavet Scapa Flow. Längre världens nordligaste whiskydestilleri tills Mackmyragänget slog ner bopålarne utanför Gävle två grader längre norrut!



3. Whiskynästet i High Park

EUNSONs näste låg uppåt sluttningarna, ”on the High Park above Kirkwall”, destilleriet har alltså tagit områdets namn och har inget med en uråldrig nöjespark att göra! Eunson startade sitt lönnbränneri kring 1798, därav destilleriets födelseår. Att han i egenkap av präst och en av samhällets stöttepelare sysslade med olagligheter var inget konstigt. Orkneys maktägande klaner opererade vid den här tiden närmast som maffiafamiljer. De smugglade och handlade med whisky, te och tobak. Lagar och skattepålagor från fastlandet togs inte riktigt på allvar, öborna var vana att reda sig själva. Till slut hann lagen upp Eunson. 1813 stoppades hans ekipage av myndigheterna, i kärran fanns fyra säckar oskattat salt och en kagge whisky. Eunson



själv fick gå, åtalet mot honom lades ner. Och i april samma år köptes fastigheten High Park loss av ett syndikat under ledning av skattefogden John Robertson (samme man som arresterade Eunson).

4. Förfall och misslyckade affärer

HIGH Park Distillery grundas formellt 1818 när licens tas ut av John Robertson och hans svärfar Robert Borwick. I mitten av 1820-talet köper Borwick ut Robertson som flyttar söderut och destilleriet döps om till Highland Park. Efter Borwicks död 1840 tar sonen George över och destilleriet förfaller sakta, efter tioårigt år värderas stället till 104 pund. När yngre brodern James 1869 ärver försöker han omedelbart sälja. Själv bosatt i Fife i lågländerna och präst till yrket kräver han att köparen omvandlar destilleriet till fattighus. Prislappen sätts till 450 pund, men ingen nappar.



1876 köps istället fastigheten av nybildade Stuart & Mackay som kvickt får igång affärerna. Whiskyn säljs till nya snabbt växande whiskyhus som Chivas Brothers, John Haig, George Ballantine, John Dewar. Maltwhiskyn exporteras till Norge och Indien. Företaget kämpar för sin överlevnad under förbudstiden i USA på 1920-talet och släpper en rad

egna blends som Fortification och Smuggler's Bothy. 1931 söker de sig (desperat?) österut till den finska marknaden med Highland Dawn, en blend på 70% Highland Park och 30% Cameron Bridge grainwhisky. Det börjar bra med en order på 500 lådor, men ebbar snart ut. 1937 ger man upp och säljer till Highland Distillers som äger Glenrothes, Tamdhu och Glenglassaugh på Speyside, samt Bunnahabhain på Islay.

5. Den moderna myten Highland Park

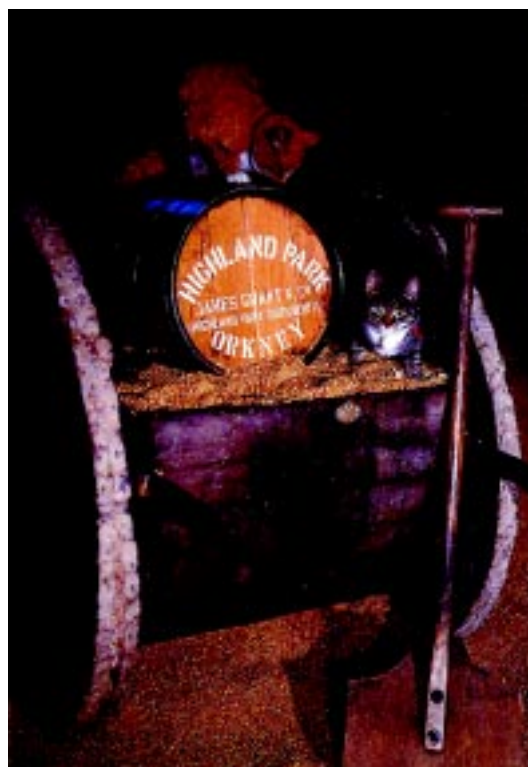
HIGHLAND Distillers har skapat myten om Highland Park. Olikt många andra firade maltwhiskies har Orkney-whiskyn ingen stolt tradition att visa upp, inte undra på med Skottlands mest krångliga läge, långt från storstäderna söderöver. Enklare för Islay, Arran, Campbeltown som ligger en kort seglats från Glasgow och det skotska låglandet. Berömmelsen är av senare snitt och bygger på gott fotarbete av marknadsfolket och sinne för detaljer i makandet av whiskyn.

Highland Distillers första klipp var köpet av Matthew Gloag och Famous Grouse, blenden som parkerat sig som skottarnas favorit-whisky nummer ett. Uppe på Orkney noterar Distillery Manager Pat Scott 1976 att "destilleriet buteljerar inte maltwhiskyn, men flera av våra kunder ger ut den som 'speciality'. Merparten av produktion går till blended whisky." 1979 släpper destilleriet sin första singelmalt när en 12-årig maltwhisky sätts i egen flaska. Succén låter inte vänta på sig och whiskyn positionerar sig i lyxsegmentet.



Numera säljs 20 procent som singelmalt och resten används i blends.

Idag styr Edrington-gruppen med fokus på ett fåtal varumärken som Highland Park, The Macallan, Famous Grouse och Cutty Sark. 2003 såldes Bunnahabhain till Burn Stewart (som också har Deanston i Midlands och Ledaig på Isle of Mull), samt Glengoyne till Ian Macleod.



6. Eget mälteri står för röken

HIGHLAND Park är ett vackert destilleri med ett fascinerande inre. Därtill ett av Skottlands sista traditionella destillerier, avskurna från omvärlden skulle de klara sig själva. Här uppe går fortfarande de pagodaformade ugnarna varma, upptagna med att mälta korn. Kornet odlas lokalt på öarna, en särskild sort kallad 'bere'. Malten golvmälts vilket innebär att korn stöps i vatten och sprids ut över ett stengolv där groningen startar då stärkelsen spjälkas till sockerarter. Kornet vänds regelbundet med hjälp av en träspade eller särskilda plogar för god syretillförsel och jämn värmefördelning. Efter sju dagar flyttas den gröna malten till ugnen för att torkas över brinnande osande torvklumpar.

Highland Parks golvmältning genererar en kraftigt torvrökt malt med ett fenolinnehåll (rökpartiklar) på 20 ppm (parts per million), vilket motsvarar Bowmores rökningsgrad. Torven bryts på Hobbister Hill, en relativt ung mosse på andra sidan Scapa Flow med ett tunt ytligt torvlager vilket resulterar i ung torv med betydande inslag av ljung. Under torkningen av malten kastas även ljung in över den brinnande torven för att förstärka effekten av örtiga och ljunglika toner i malten. Var femte näve malt görs på destilleriet, resten köps in från fastlandsmälteriet Simpsons Maltings. Fastlandsmalten är orökt vilket reducerar rökigheten i Highland Park till en viskning efter många år i ekfat.



7. Hårt vatten ger bra whisky?



VATTNET tas från Cattie Maggie-källan som mynnar i ett övergivet stenbrott beläget några kilometer nedåt sluttningen och måste pumpas upp. Marken på Orkney är kalkrik vilket gör vattnet hårt och mineralrikt, vilket

försvårar stöpnigen av malten. Bara fyra skotska maltwhiskydestillerier får hårt vatten (Scapa, Glenkinchie, Glenmorangie), resten nyttjar mjukt vatten från granitgrund vilket sägs vara optimalt och prestera bättre maltwhisky. Att såväl Glenmorangie som Highland Park levererar riktigt bra maltwhisky av jämn kvalitet slår hål på den myten. Hela Kentucky vilar på en kalstenssula och deras bourbon lider inte heller av mineralförgiftning!

Tre olika jästtyper används och jäskaren är av trä. Whiskyn destilleras i fyra kopparrännor med breda runda magar, 'wash stills' på 14 600 liter och 'spirit stills' på 8500 liter. Årligen spotas knappt 2 miljoner liter ut (85% av totalkapacitet). I sann skotsk anda nyttjas mest redan använda ekfat. Fatlagret uppgår till 40 000 fat samtidigt och består till 60 procent av hogheads, 40 procent sherryfat, samt enstaka nya bourbonfat. Olikt många andra öwhiskydestillerier lagras den mesta whiskyn på Orkney, en liten del återfinns på fastlandet och används i blends. Havsnära utsatt klimat påverkar bevisligen lagringsprocessen så val av lagringsmiljö är betydelsefullt. Fastlands-Highland Park smakar förmodligen annorlunda.



Highland Park 12 år 43 vol%

Orkneys klassiker. Lanserades 1979 och ligger idag på 16e plats på världslistan över bäst sålda malter med ca 670 000 flaskor årligen. Whiskyn blandas till 25% av sherryfat och resten åtaeranvända hogsheads. 60 till 80 fat blandas i varje batch, styrkan reduceras och whiskyn läggs tillbaka på faten för att integrera aromerna ('marrying') varpå whiskyn buteljerar. Färgen justeras med sockerkulör E150 för färgenhettighet över tid. Systembolaget varunr: 435

AROM: Tilltalande sötma: maltig botten, därovan blomdoft med inslag av honung. Hallonstänk (sherryfaten), viss rökighet.

SMAK: Saftig, sammansatt. Mjukt maltig start med söta honungstoner. Snart torrare rök, mot slutet kryddor (ingefära).

EFTERSMAK: Medellång till lång. Börjar i ljung, övergår i rök. Ek adderas, vänder upp i söt frukt (bittermandel + geléhallon)

KOMMENTAR: Högresterande storsäljare. Saftig söt arom, röksprängd. Saftig smak, sötma övergår i torrare farlig rök, landar i krydda. Ekladdad bittersöt final.

Highland Park 18 år 43 vol%

Highland Parks premium-malt. Innehåller mer sherry än 12-åringen (40% sherryfat) och resten (60%) använda hogsheads. Varje batch görs på 30 till 40 fat, antalet beror inte bara på smaken utan också färgen eftersom inte sockerkulör tillsätts. Liksom för 12-åringen sätts whiskyn åter i fat efter blandning samt vattning till 43% för att giftas samman. Imponerande konsistent smak över tid.

AROM: Varmt aromatisk arom. Honung och blommor varvas med blyg fragrant rökighet.

Oljig på djupet med salt smör och tallbarr.

SMAK: Formidabel smakutveckling. Söt maltig start. Snart honung och kanel, därpå beska från gröna blad och torkad ingefära. Mot slutet rök.

EFTERSMAK: Kryddig finish, lite torrare. Rök varvas med saltstänk. Ek (kokos) bromsar och dämpar hettan något. Mot slutet talkottar.

KOMMENTAR: Mustig mästare i en klass för sig. Vibrerande näsa, välgörande fet och jovialisk. Komplex och förfina smak, från sötma över krydda till rök. Het final stryps av torra ektoner.

Highland Park 25 år 51,5 vol%

Skarpt kraftpaket från Highland Park. När andra toppar sitt utbud med vattnade 25-åringar levererar HP originalwhisky buteljerad vid 'cask strength'. Whiskyn görs en gång per år på 15-20 noggrant utvalda fat, upp till hälften (40-50%) är sherryfat, resten använda ekfat (hogsheads).

AROM: Expressiv söt arom. Fruktig: frisk citron och lime samsas med russin och oloroso sherry. Understundom nöt och mjölkchoklad. Gummikluster: kåda och tallbar (aggressivt).

AROM vattna: Mer citrus. Gummilukten tvättas bort. Plommon och toffee adderas.

SMAK: Fullt drickbar vid 51,5%. Torkad frukt, praliner och nötter. En riktig god-sak.

SMAK vattna: Bastant smak. Söt ljunghonung-start. Snart tallbarr (!), därpå krämig pistagenöt. Mot slutet choklad och körsbär (sherry).

EFTERSMAK: Överraskande pigg (trots åldern). Söt frukt bär länge, stannas bryskt av bitter ek.

EFTERSMAK vattna: Medellång, värmande. Apelsin och sherry hinns snart upp av mycken ek, fragrant bittra tallbarr planar ut i mjukgörnade kokos. Spår av chili irriterar skickligt.

KOMMENTAR: Välintegrerad 'cask strength'-whisky. Vattna försiktigt till 45-47% för att behålla whiskyn pondus och slagkraft.

Highland Park Bicentenary 1977 21 år 40 vol%

Jubileumsutgåva utgiven 1998 för att fira destilleriets 200-årsdag. Whiskyn destillerad 1977. Rejält med sherryfat i blandningen, resten använda ekfat (hogshead).

AROM: Komplex, elegant. Skygg. Honung och hallon (sherry) uppblandat med ektoner (läder + örtighet). Rök i periferin.

SMAK: Mjuk vänlig smak. Halvtorr och krämig. Startar med vanilj och honung. Sötare mitt med kokos och sherry. Mot slutet något rökig.

EFTERSMAK: Ekig och lång. Läder och svaga kaffetoner varvas med apelsinskal och parfymiga röktoner.

KOMMENTAR: Sofistikerad, känslig whisky. Jämn i smaken men ändå komplex. Spännande uttrycksfull eftersmak.

ORCADIAN DELIGHT

whisky

1

arom

smak

eftersmak

whisky

2

arom

smak

eftersmak

whisky

3

arom

smak

eftersmak

whisky

4

arom

smak

eftersmak

whisky

5

arom

smak

eftersmak

whisky

6

arom

smak

eftersmak

ORCADIAN DELIGHT

WWW.WHISKYSPOT.COM

